

Eclesiastes ayvu mombe'ua ombopara va'ekue

Eclesiastes ayvu mombe'ua ombopara va'ekue

Kova'e kuaxia ma ha'eve jaikuaa porãve aguã Jesus aipoe'iague: “Mba'e 'rã tu avakue ojou, yvy regua ha'e javi ojou va'eri guekove ae omokanhy vy?” he'iague (Marcos 8.36). Mba'eta kova'e kuaxia apoare ma opa marãgua ojeupe guarã ojou teĩ ha'e nunga ha'e javi pe “Opa rive va'erã meme” he'i.

Ojeupe ae “Ayvu mombe'ua” he'i. “Ha'e vy ayvu mombe'ua aipoe'i: ‘Opa va'erã rive, opa mba'e ikuai va'e opa rive va'erã meme’, he'i” (1.2). Aipoe'i avi: “Xejeupe ajapo yvotyty ha'e yvyraty, ha'e py yvyra hi'a va'erã ha'e javi regua anhotỹ. Xejeupe yy ajoko vy yvyraty amoakỹ, yvyra ikuai va'e iporã aguã. Heta guive ajogua xerembiguairã avakue ha'e kunhague. Xero py ae itui'i avi xerembiguairã. Areko avi va'ekue vaka ha'e vexa'i, xee aiko e'ỹ mbove Jerusalém tetã py ikuai va'ekue gui hetave areko. Xejeupe ajou reta avi prata ha'e ouro, mba'emo hepyve va'e ajogua avi amboae yvy re huvixave kuery opena va'e gui. ... Ha'e gui tembiapo xepo py ajapo va'ekue ha'e javi re aikuaa pota, xekane'õ peve amba'eapoa ha'e javi re guive. Ha'e rã ha'e nunga ha'e javi ma opa rive va'erã meme ae ra'e, yvytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami. Ha'e nunga ha'e javi py mba'eve rei ndajoui iporã va'e kuaray guýry”, he'i (2.5-8a, 11).

Opaa py ayvu mombe'ua aipoe'i: “Opa mba'e rendu va'ekue gui ma yvateve va'e po rami: Nhanderuete renonde eiko rejererokyjea rupi, ha'e emoĩ porã ojapo uka va'ekue, mba'eta ha'e va'e ma avakue pavẽ ojapo aguã va'e. Mba'eta Nhanderuete oikuaa pota 'rã jaikoa ha'e javi re, ojekuaa voi e'ỹ va'ekue guive, iporã va'e, ha'e iporã e'ỹ va'e teĩ” (12.13-14).

“Opa rive va'erã meme”, he'iague

1 ¹ Kova'e ma ayvu mombe'ua ijayvuague. Ha'e va'e ma Davi ra'y oiko Jerusalém pygua huvixave.^a

² Ha'e vy ayvu mombe'ua aipoe'i: “Opa va'erã rive, opa mba'e ikuai va'e opa rive va'erã meme.

---

^a 1.1 Huvixa Davi ra'y Salomão ma nguu rekovia oĩ raka'e Jerusalém pygua huvixa. Ha'e va'e ma pavẽ gui hi'aranduve va'e, oguerokopa rei va'e guive (1 Reis 4.29-34; 10.14-29).

³Mba'e nda'u avakue ojou 'rã kuaray guýry rupi omba'epoague ha'e javi rekovia?" he'i.

Mba'emo ikuai va'e ha'ekue rami ae ju ikuai re ijayvuague

⁴Peteĩ javegua kuery oaxa 'rã, ha'e gui amboae javegua ju 'rã ikuai. Ha'e rã yvy ma itui riae 'rã.

⁵Kuaray ma oẽ 'rã, ha'e gui oike ju 'rã. Ha'e gui oĩague katy ju 'rã oo, oẽ ju aguã.

⁶Yvytu ma oo 'rã kuaray puku-a katy, ha'e gui ojere vy kuaray ijapu'a'ia katy ju 'rã oipeju. Ojeapa 'rã ovy, ha'e gui ojevvy ju 'rã ojeapaaty rupi.

⁷Yakã ikuai va'e ma ye'ẽ katy oxyry va'e meme, ha'e rami teĩ ye'ẽ ndatyguaxui 'rã. Yakã oxyry oinyague katy ae ju 'rã oxyry oiny.

⁸Opa mba'e ma nhanemongueraiarã ae ikuai, avave rei nomombe'u porã kuaai 'rã, guexa py oma'ẽ ha'e oapyxa py ojapyxakave riae tema teĩ.

⁹Mba'emo oiko va'ekue ramigua ae ju 'rã oiko. Mba'emo ojapo pyre ae ju 'rã ojapoa. Ha'e rami vy ipyau ete va'e ndoikoi 'rã kuaray guýry rupi.

¹⁰Oiko ri nda'u mba'emo jaexa vy "Ma'ẽ, kova'e ma ipyau va'e", ja'e aguã? Any! Jaiko e'ỹ mbove ára oiko jave py ma voi oiko va'ekue ae.

¹¹Avave rei na'ima'endu'ai 'rã mba'emo ymave rupi oiko va'ekue re. Ha'e rami ae mba'emo oiko va'erã re voi ha'e rire ikuai va'erã kuery na'ima'endu'ai avi 'rã.

Ayvu mombe'ua gueko re ae ijayvuague

¹²Xee ayvu mombe'ua ma Israel pygua huvixave aĩ Jerusalém py.

¹³Ha'e rami vy xepy'a re amoĩ xe'arandua rupi aikuaa pota aguã mba'emo yva guýry rupi ikuai va'e ha'e javi re. Ha'e va'e tembiapo poyi ma avakue ra'y kuery re Nhanderuete omoĩ imo'aranduarã.

¹⁴Ha'e rami vy aikuaa pota tembiapo kuaray guýry rupi ojapoa va'e ha'e javi re. Ha'e nunga ha'e javi ma opa rive va'erã meme, vyty jere'i rakykue amongue onha rivea rami.

¹⁵Ikarẽ va'e ma nomb'o'yviavei 'rã, ha'e mba'emo noĩ va'e ma ndoipapaai 'rã guive.

¹⁶Xejeupe ae aipoa'e: "Ma'ẽ, xee ma xeyvate, ha'e vy xee aiko e'ỹ mbove Jerusalém py ikuai va'ekue ha'e javi gui xe'aranduve va'e", ha'e va'ekue, mba'eta anhetẽ ete aikoa ha'e javi rupi xekuraxõ py xe'arandu ha'e mba'emo aikuaa potaa rupi aiko va'e.

¹⁷Ha'e rami vy xepy'a re amoĩ aikuaa aguã mba'e pa 'arandu ha'e 'arandu e'ỹa ovare e'ỹ va'e. Ha'e rami teĩ aikuaa ha'e rami aguã voi vyty jere'i rakykue onha rive va'e rami aikoa.

¹⁸Mba'eta 'arandua retaa py ma heta oĩ avi kuerai. Mba'emo oikuaapave va'ea py ma heta oĩ avi 'rã poriaua.

Mba'emo oguereko va'e opa rive aguã re ijayvuague

2 ¹Aipoa'e xejeupe ae: "Aa ta! Xejee ae aikuaa pota 'rã vy'aa py. Taendu ha'vy vy'aa", ha'e va'ekue ri ha'e va'e voi opa rive va'erã.

2 Mba'eta xerorya pe ae “Ovare e'ỹ va'e” ha'e. Avy'aa ma mba'erã tu ovare?

3 Ha'e gui xepy'a re amoĩ vinho ay'ua rupi aiko aguã, teĩ xe'arandua py ajejoko teri reve. Ha'e rami vy anhemboaxa ovare e'ỹa rupi aiko aguã, aikuaa peve avakue ra'y kuery yva guýry rupi ikuai va'e o'ára mboapy'i oĩ teri jave py ojapo aguã ha'eveve va'e.

4 Ajapo avi tembiapo tuvixa va'e. Xejeupe guarã ajapo reta oo, ha'e anhotỹ uva tyrã.

5 Xejeupe ajapo yvotyty ha'e yvyraty, ha'e py yvyra hi'a va'erã ha'e javi regua anhotỹ.

6 Xejeupe yy ajoko vy yvyraty amoakỹ, yvyra ikuai va'e iporã aguã.

7 Heta guive ajogua xerembiguairã avakue ha'e kunhague. Xero py ae itui'i avi xerembiguairã. Areko avi va'ekue vaka ha'e vexa'i, xee aiko e'ỹ mbove Jerusalém tetã py ikuai va'ekue gui hetave areko.

8 Xejeupe ajou reta avi prata ha'e ouro, mba'emo hepyve va'e ajogua avi amboae yvy re huvixave kuery opena va'e gui. Xejeupe ajou avakue ra'y kuery ojou porãve va'e: oporaei va'erã avakue ha'e kunhague, ha'e kunhague oata aguã rami e'ỹ guive.^b

9 Ha'e gui xeyvate ha'e arekopave xee aiko e'ỹ mbove Jerusalém py ikuai va'ekue ha'e javi gui. Xere oĩ tema avi xe'arandua.

10 Mba'emo aexaxeve va'e rei tema xerexa pe ndaexa uka e'ỹi, ha'e peteĩve py nambovy'a e'ỹi xekuraxõ, mba'eta ha'e nunga py amba'eapoague rekovia ajou. Xee arovy'a va'ekue mba'emo ajapo va'e ha'e javi.

11 Ha'e gui tembiapo xepo py ajapo va'ekue ha'e javi re aikuaa pota, xekane'õ peve amba'eapoa ha'e javi re guive. Ha'e rã ha'e nunga ha'e javi ma opa rive va'erã meme ae ra'e, yvytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami. Ha'e nunga ha'e javi py mba'eve rei ndajoui iporã va'e kuaray guýry.

Hi'arandua voi opa rive 'rãa re ijayvuague

12 Ha'e gui aikuaa pota 'arandu re, ha'e gui akã porã e'ỹa ha'e 'arandu e'ỹ reia re guive. Mba'eta huvixave rekovia ju ava mboae oĩ va'e, mba'e tu ojapove 'rã? Mba'eta amboae kuery ojapo va'ekue ramigua ae ju 'rã ojapo.

13 Ha'e gui aikuaa rã 'arandu e'ỹ reia gui 'arandu ha'eveve, pytũ va'e gui hendy va'e ha'evevea rami.

14 Hi'arandu va'e ma oakã re guexa oguereko 'rã oexa aguã, ha'e rã hi'arandu e'ỹ rei va'e ma pytũa rupi 'rã oiko. Ha'e rami teĩ aikuaa avi mokoĩve pe joo ramigua oiko 'rãa.

15 Ha'e nunga rupi xejeupe ae aipoa'e: “Hi'arandu e'ỹ va'e pe oiko va'e ramigua ma xevy pe voi oiko avi 'rã. Ha'e rami rã mba'erã tu xee aekave

^b 2.8 Huvixa Salomão ma heta oguereko raka'e gua'xy ha'e gua'xy jevy kuery. Ha'e va'e kuery ta'angaa re ojerovia va'e káuxa Salomão ojepe'a Nhanderuete pe oikoa gui (1 Reis 11.1-8).

ta xe'arandurã?" ha'e. Xejeupe ae aipoa'e avi: "Xe'arandua voi opa rive va'erã", ha'e.

¹⁶Mba'eta hi'arandu va'e re ha'e hi'arandu e'ỹ va'e re teĩ na'ima'endu'aa riaei rã. Mba'eta are'i e'ỹ re opa mba'e re hexaraia rã. Mba'eta hi'arandu e'ỹ va'e omano rã, ha'e rami ae avi hi'arandu va'e voi omano rã.

¹⁷Ha'e nunga rupi xekuerai xerekove re, mba'eta xee ndajou porãvei ma kuaray guýry rupi amba'eapoa. Anhetẽ ete, ha'e nunga ha'e javi ma opa rive va'erã meme, vvytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami.

Omba'eapoa regua voi opa rive aguã re ijayvuague

¹⁸Xekuerai avi kuaray guýry rupi amba'eapo poyia ha'e javi re, mba'eta hekovia repykue aejapa rã aiko rire ikuai va'erã kuery pe.

¹⁹Ha'e mava'e tu oikuaa ha'e nunga jopyarã hi'arandu va'e, e'ỹ vy hi'arandu e'ỹ va'e oiko rãa? Ha'e rami teĩ ma ha'e va'e ae rã ojopya kuaray guýry xe'arandua rupi amba'eapoague repy. Ha'e va'e voi opa rive va'erã.

²⁰Ha'e rami vy amboae rami aikuaa vy xekuraxõ py xekuerai etea aendu kuaray guýry rupi amba'eapo poyia ha'e javi re.

²¹Mba'eta ikuai avakue o'arandua rupi omba'eapo va'e, oikuaa ha'e ikyre'ya rupi. Ha'e rami teĩ ha'e kuery omba'eapoague repy oeja rã ha'e va'e re nomba'eapoi va'ekue peguarã. Ha'e va'e voi opa rive va'erã, ha'e nda'vei ete va'e.

²²Ha'e gui mba'e rã tu avakue ojou kuaray guýry rupi opy'a py guive omba'eapo poyiague ha'e javi re?

²³Mba'eta ára nhavõ haxy oendu, ha'e omba'eapoa re ikuerai rã. Pyávy teĩ ipy'a ndopytu'ui ae. Omba'eapoa regua voi opa rive va'erã.

²⁴Avakue pe ha'eveve va'e ma okaru, oy'u ha'e omba'eapoa oguerovy'a aguã. Mba'eta ha'e rami aguã aikuaa Nhanderuite po gui meme oua.

²⁵Mba'eta ixugui e'ỹ vy mba'exa rã tu jakaru, e'ỹ vy javy'a?

²⁶Mba'eta avakue Nhanderuite mbovy'aa va'e pe ha'e ome'ẽ rã hi'arandurã, oikuaa ha'e ovy'a aguã. Ha'e rã ojejavy va'e pe ma ome'ẽ rã omba'eapo aguã, mba'emo omono'õ ha'e omboaty aguã Nhanderuite mbovy'aa kuery pe ju ome'ẽ va'erã. Ha'e va'e voi opa rive va'erã, vvytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami.

Opa mba'e oiko aguã ára re ijayvuague

3 ¹Opa mba'e yva guýry ikuai va'e pe oiko aguã ára oĩ.

²Ovaẽ rã nhandetui'aguã ha'e nhamano aguã ára. Ovaẽ rã nhama'etỹ aguã ha'e nhanhotỹ va'ekue nhamondoropa ju aguã ára.

³Oĩ jojokaa aguã ha'e nhomongueraa aguã ára. Oĩ mba'emo nhambovaipa aguã ha'e jajapo aguã ára.

⁴Ovaẽ rã jajae'o aguã ha'e japuka aguã ára. Ovaẽ rã nhandepy'a vai aguã ha'e gui jajeroxy aguã ára.

5 Oiko 'rã ita nhamoãĩ aguã ha'e nhamboaty aguã ára. Ovaẽ 'rã nhandokuavã aguã ha'e nhandokuavã ve'ỹ aguã ára.

6 Oĩ mba'emo jaeka aguã ha'e nhamokanhy aguã ára. Oĩ mba'emo nhamoĩ porã aguã ha'e nhamombo aguã ára.

7 Oĩ mba'emo nhamondoro aguã ha'e nhambovyvy aguã ára. Oĩ nhakyrirĩ aguã ha'e nhandeayvu aguã ára.

8 Oĩ jajoayvu aguã ha'e ndajajoayvuvei aguã ára. Oĩ joe nhapuã aguã ha'e nhandekuai porã'i aguã ára.

Ára oa'angaague avakue ndoikuaaia re ijayvuague

9 Mba'e tu omba'eapo va'e ojou 'rã omba'eapo poyi oikovyague rekovia?

10 Mba'eta xee aexa rã avakue ra'y kuery omba'eapo aguã ma imo'aranduarã Nhanderuete ombou va'ekue.

11 Opa mba'e Nhanderuete ojapo hi'ára py iporã aguã rami. Avakue py'a re omoĩ avi opa e'ỹ va'erã nunga, teĩ ha'e kuery ndoikuaapai 'rã mba'emo Nhanderuete jypy guive opaa peve ojapo va'e ha'e javi.

12 Aikuaa avakue pe ha'eveve va'e ovy'a ha'e ikuai porã aguã.

13 Avakue pe Nhanderuete ome'ẽ avi okaru, oy'u ha'e omba'eapoague rekovia oguerovy'a aguã.

14 Xee aikuaa rami Nhanderuete ojapo va'e ha'e javi ndopai va'erã meme. Ha'e va'e re nda'vei mba'eve omoĩave aguã neĩ oi'pe'aa aguã guive. Ha'e rami Nhanderuete ojapo, henonde avakue ojererokyje aguã.

15 Mba'emo aỹ oĩ va'e ramigua oiko va'ekue ae ma, ha'e oiko va'erã ramigua voi oiko ae ma. Mba'eta Nhanderuete ojapo 'rã mba'emo oaxa va'ekue ramigua oiko jevy-jevỹ aguã rami.

Mymba rami avi avakue omano aguã re ijayvuague

16 Peteĩ mba'e ju aexa kuaray guýry. Mba'eta ha'evea rami joguerekoa aguã 'rãgue py ha'eve'ỹa ramigua oiko, teko porã oĩ 'rãgue py ha'eve'ỹa ramigua ae tema oiko.

17 Ha'e ramo aipoa'e xejeupe: "Nhanderuete ma omboayvu 'rã heko porã va'e ha'e heko vai va'e. Mba'eta oĩ ae ha'e oipota va'e ha'e javi oiko aguã ára, ha'e hembia'porã ha'e javi pe", ha'e.

18 Aipoa'eve ju xejeupe: "Nhanderuete oeko a'ã 'rã avakue ra'y kuery, ha'e kuery oikuaa okuapy aguã mymba kuery rami ikuai", ha'e.

19 Mba'eta avakue ra'y kuery re oiko va'e ramigua ae oiko avi 'rã mymba kuery re. Peteĩ regua omano rami ae avi 'rã amboae regua omano. Oikove va'e ha'e javi joo rami ipytuẽ 'rã. Ndoikoi avakue mymba gui oiko areve va'erã, mba'eta ha'e javi ma opa rive va'erã meme.

20 Pavẽ rei 'rã oo peteĩ henda py anho. Yvy ku'i gui meme oiko rire vvy ku'i ae ju 'rã opyta.

21 Mava'e oikuaa ta avakue ra'y kuery nheẽ yva re oo 'rãa, ha'e rã mymba nheẽ ma yvy katy, yvy re rive oo 'rãa?

22 Aikuaa rã avakue pe ha'eveve va'e ma omba'eapoa oguerovy'a aguã, mba'eta ha'e kuery peguarã oejaa. Mba'eta ha'e kuery oiko rire mava'e tu ogueru ju 'rã mba'e pa oikoa oexa aguã?

Jajexavai jaikovya re ijayvuague

4 ¹Aexa avi nhomoingo axy reia kuaray guýry rupi ikuai va'e ha'e javi. Aexa oguereko axy reipy kuery rexay, avave rei nombopy'a guaxuai rã. Aexa avi joguereko axy reia kuery imbaraeteve okuapya, ha'e ikuai axy va'e pytyvõarã ndoikoia.

²Ha'e nunga rupi aikuaa rã okuave va'e kuery gui omano va'ekue ovy'ave va'e ikuai.

³Ha'e gui ha'e va'e mokoĩ gui ovy'ave va'e ma ndoikoi teri va'e, mba'eta ha'e va'e ma mba'emo vai kuaray guýry rupi ojapoa rã neĩ ndoexai.

⁴Ha'e ramo aexa avakue omba'eapoa ha'e mba'emo ojapo kuaa ha'e javi ojapo, oirũ kuery gui oguerekopavexe vy rive. Ha'e va'e voi opa rive va'erã, yvytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami.

⁵Hi'arandu e'ỹ va'e ma onhekuavã 'rã oiny ngo'o ae ho'upa peve. Mba'eta aipoe'i:

⁶“Xepo jovaive py amba'eapo vaipa vy yvytu jere'i rakykue anha 'rãgue py ha'eveve peteĩ po renyẽ reve apytu'u ainy aguã”, he'i.

⁷Ha'e ramo kuaray guýry amboa nunga aikuaa avi opa rive va'erã.

⁸Ha'e va'e ma peteĩ ava ha'e ae'i oiko va'e, ta'y va'e'ỹ neĩ heindy e'ỹ va'e. Ha'e rami teĩ omba'eapoa gui ndopytu'ui va'e, ha'e ndoexaxe ve'ỹi oguerekopaa. Ha'e rami teĩ aipo nde'i: “Mava'e pe tu xee amba'eapo aikovy? Mba'erã pa xenhe'ẽ py ajejoko mba'emo porã arovy'a aguã gui?” nde'i. Ha'e nunga voi opa rive va'erã, tembiapo nhomongueraiarã rive.

⁹Ha'e ae'i oiko 'rãgue py ha'eveve mokoĩ joguereko, mba'eta omba'eapoa py ojouve 'rã.

¹⁰Mba'eta xapy'a rei ho'a ramo peteĩ-teĩ omopu'ã ju 'rã oirũ. Ha'e rã ha'e ae'i oiko va'e pe nda'vei ete, mba'eta ho'a ramo ndoikoi 'rã imopu'ãarã.

¹¹Ha'e mokoĩ joyvy okea py ha'e kuery oendu 'rã haku. Ha'e rã peteĩ'i oĩa py ma marã rami 'rã tu haku?

¹²Ha'e rami ae avi peteĩ'i re opu'ãa vy ipo'akaa 'rã, ha'e rã mokoĩ ikuai vy ojoko 'rã. Ixã mboapy ombojoyvy pyre rã nomondoa voi 'rã.

¹³Peteĩ kunumi poriaukue'i hi'arandu va'e ma opena porãve 'rã huvixave tujai' hi'arandu e'ỹ va'e vy nonhemongeta ukai va'e gui.

¹⁴Xapy'a rei kunumi va'e huvixave oĩ aguã oguenoẽa 'rã nhuã gui, e'ỹ vy ha'e va'e yvy py ae iporiaukue'i reve itui va'ekue teĩ ae ma.

¹⁵Mba'eta aexa kuaray guýry ikuai va'e ha'e javi huvixave tujai' rekovia kunumi oĩ va'ekuea katy anho oje'oi rã.

¹⁶Ha'e ramo opena 'rã oikovy mbovy rei e'ỹ re. Ha'e rami teĩ ha'e va'e rire ju oĩ va'e na'ima'endu'a porãi 'rã hexe. Anhetẽ, ha'e nunga voi opa rive va'erã, vytytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami.

**“Nda'evei jaikuaa pota porã e'ỹ re nhandemboayvu
ma voi mba'emo jajapo aguã re”, he'ïague**

5 ¹Nhanderuede pegua opy reike ta vy eikuaa pota porã ranhe reiko aguã re. Hi'arandu e'ỹ va'e kuery mba'emo omeẽ va'e rami rejapo vy reike 'rãgue py ha'eveve ayvu rendu aguã, mba'eta ha'e kuery ma gueko vaia re oikuaa pota e'ỹ re omeẽ mba'emo.

²Ejapura eme ndejuru py, neĩ nekuraxõ py ma voi Nhanderuede renonde renhemboayvu aguã. Mba'eta Nhanderuede oĩ yva re, ha'e rã ndee ma vyty py reiko. Ha'e nunga rupi mbovy'i tandeyvu.

³Mba'eta nhamba'eapo vaipaa gui ou nhandeke raia, ha'e rami ae avi nhandeyvu retaa py ha'eve'ỹa rami 'rã nhandeyvu.

⁴Nhanderuede pe mba'emo rejapo aguã re renhemboayvu rire ejapo voi. Mba'eta ha'e ma ndoguerovy'ai 'rã hi'arandu e'ỹ va'e. Ejapo ete ndeyvuague.

⁵Renhemboayvuague nderejapoa gui ha'eveve 'rãgue nerenhemboayvui ma voi va'e rire.

⁶Ndeayvuague tojapo eme rejavy aguã rami, ha'e aipo're eme Nhanderuede ayvu momba'ua pe: “Ha'e rami e'ỹ xeayvu ta va'ekue ri”, 're eme. Mba'erã tu ndeayvua káuxa rejapo Nhanderuede ivai aguã rami, ndepo py rejapo va'ekue ombovaipa aguã?

⁷Mba'e ta, nhandeke raia ha'e nhandeyvu reta reia ma opa rive va'erã. Ha'e nunga rupi Nhanderuede renonde rejererokyjea rupi eiko.

Mba'emo jareko va'e opa rive 'rãa re ijayvuague

⁸Xapy'a rei vvy re rexa 'rã iporiaukue'i oguereko axya rei rã, ha'e ha'evea rami joguerekoa 'rãgue py imonda va'e rive oĩ rã. Ha'e ramigua rexa vy enhemondy eme. Mba'eta joe opena va'e kuery áryve ikuai yvatekueve imbopagaarã, ha'e ha'e va'e kuery áryve amboae yvateve ete va'e ju imbopagaarã oĩ.

⁹Ha'e rã vvy ma pavẽ oiporu va'erã itui. Huvixave voi okaru 'rã oikovy mba'ety gui.

¹⁰Peráta re nda'eveive va'e ma ojouvexe tema 'rã. Mba'emo oguerekopa va'e voi ojouvexe avi 'rã. Ha'e ramigua voi opa rive va'erã.

¹¹Omonoõ mbyre heta ramo heta avi 'rã ikuai okaru va'erã. Ha'e nunga rupi mba'e 'rã nda'u ija kuery ojou, guexa py oexa rive aguã e'ỹ vy?

¹²Omba'eapo va'e oke porã 'rã, okaru porã e'ỹ vy ndokaru porãi teĩ. Ha'e rã oguerekopa va'e ma mba'emo oguerekopa va'e káuxa rive ndoke porã kuaai 'rã.

¹³ Amboae nunga ju aexa kuaray guýry nda'vevei ete va'e, mba'eta amongue ojouve 'rã omba'e rei-reirã ojeupe ae ojapo vai aguã rive.
¹⁴ Ha'e rami avi xapy'a rei mba'emo oiko rã ija omokanhymba ramo ta'y kuery voi mba'eve ndoguereko'i 'rã opo py.
¹⁵ Guyru'i gui mba'eve reve'ỹ oikoague rami avi, mba'eve reve'ỹ ae ju 'rã oo. Ouague rami ae ju 'rã oo, mba'eta mba'eve ndogueraai 'rã omba'epoague gui.
¹⁶ Ha'e nunga voi nda'vevei ete 'rã, mba'eta ouague rami ae ju 'rã oo. Ha'e gui mba'e 'rã tu ojou yvytu pe rive omba'epoague re?
¹⁷ Mba'eta ára nhavõ omba'epopa ma rire okaru 'rã pyávy, ikuerai ha'e imba'eaxy reve vy ndovy'ai reve.

¹⁸ Ha'e gui xee aexa avi jakaru ha'e jay'u aguã ma ha'eva ha'e iporã va'e meme, ha'e kuaray guýry nhamba'epo poyi rire nhamba'epoague peteĩ-teĩ jarovy'a aguã, mbovy'i ára re jaiko aguã Nhanderuete ome'ëa pukukue re. Mba'eta ha'e va'e ma nhandevyguá ae.

¹⁹ Ha'e gui amongue avakue pe ma Nhanderuete ome'ë 'rã oguerekopa aguã mba'emo porã anho, ome'ë avi 'rã ha'e nunga gui okaru ha'e hekovia ojoupa aguã, omba'epoague oguerovy'a aguã guive. Ha'e ramigua voi Nhanderuete ome'ë va'e meme.

²⁰ Ha'e va'e avakue ma ndoikuaa pota vaipai 'rã ha'e kuery ae reko re, mba'eta ipy'a re Nhanderuete omoĩ ovy'a aguã anho.

6 ¹ Ha'e gui peteĩ ju aexa kuaray guýry nda'vevei ete va'e avakue áry ipoyi va'erã.

² Mba'eta amongue py avakue pe Nhanderuete ome'ë 'rã oguerekopa aguã mba'emo porã anho, ha'e omboetepepy ikuai aguã guive. Ha'e kuery pe mba'eva ndoatai 'rã opy'a py oipota va'e ha'e javi. Ha'e rami teĩ ha'e kuery pe Nhanderuete nome'ëi 'rã ha'e nunga gui okaru aguã. Ha'e rami 'rãgue py oexa va'ety e'ỹ kuery 'rã ho'u okuapy. Ha'e nunga voi opa rive va'erã, ha'e ojexavai etea.

³ Xapy'a rei amongue oguereko 'rã cem gua'y kuery, ha'e vy heta ma'etỹ re 'rã oiko tujai ete peve. Ha'e rami teĩ xapy'a rei onhe'ë py mba'emo porã ndoguerovy'ai, neĩ nonhono porãai 'rã guive. Xee aikuaa rã ha'e va'e gui ma hyru'i gui oity pyre ovy'ave.

⁴ Mba'eta hyru'i gui oity pyre ma ou 'rã opa aguã rive, ha'e gui oo ju 'rã pytúa katy. Ha'e rami rire pytũ py ma hery noenduai.

⁵ Ha'e va'e ma neĩ ndoexai 'rã kuaray, mba'eva ndoikuaai 'rã guive. Ha'e rami teĩ amboae kuery gui opytu'u porãve 'rã,

⁶ amboae kuery iporã va'e oguerovy'a e'ỹ va'e dois mil ma'etỹ re oiko teĩ. Mba'eta mokoĩve e'ỹ 'rã teve joa katy oo?

⁷ Avakue omba'epo 'rã ojuru py guarã re anho teĩ noendu ve'ỹi 'rã okaruxea.

⁸ Tyrã hi'arandu va'e ma hi'arandu e'ỹ va'e gui ojouve 'rã teve? Mba'e 'rã tu iporiaukue'i ojouve amboae kuery oexaa py oiko kuaa rupi?

9 Mba'emo jarekopave 'rãgue py ha'eveve nhanderexa py jaexa va'e jarovy'aa. Ha'e rami e'ỹ rã opa rive va'erã jaiko, vytytu jere'i rakykue amongue onha rivea rami.

10 Mba'emo oiko va'erã rery ma oikuaa pyre ae. Oikuaa avi marã ramigua pa avakue ikuaia, ha'e imbaraeteve va'e reve joguero'a aguã nda'eveia guive.

11 Anhetẽ heta ikuai mba'emo ndovarevei va'e. Ha'e rami teĩ mba'erã tu avakue pe ha'e nunga ha'eve?

12 Mava'e nda'u oikuaa 'rã mba'e nunga pa avakue pe ha'eveve va'ea?

Mba'eta ha'e kuery ikuaia ma kuaray'ã rami xapy'ai 'rã oaxa, mba'emo opa rivea rami. Mava'e nda'u avakue pe omombe'u kuaa 'rã ha'e va'e rire mba'emo kuaray guýry oiko va'erã?

Arandua ha'e 'arandu e'ỹa re ijayvuague

7 1 Heakuã porã va'e hepyve va'e gui ha'eveve nhandere ima'endu'a porãa rã. Nhandetuiague ára gui nhamanoa ára ha'eveve avi.

2 Ngarua py jaa aguã gui ha'eveve petei oo py ojae'o va'e ikuaia py jaa aguã, mba'eta ha'e py jaikuaa 'rã avakue ha'e javi opa aguã. Ha'e nunga re ma nhande jaikove va'e jaikuaa pota aguã ha'eve.

3 Nhanderorya gui ha'eveve nhandeporiaua, mba'eta nhandeporiaua nhanderova py jaexa uka va'e ma ojapo porãve 'rã nhanekuraxõ pe.

4 Hi'arandu va'e okuraxõ py ima'endu'a 'rã ojae'o va'e ikuaia re, ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma okuraxõ py ima'endu'a 'rã ovy'a rei va'e ikuaia re rive.

5 Hi'arandu e'ỹ va'e oporaia nhaendu 'rãgue py ha'eveve hi'arandu va'e nhandevy ijayvu etea nhaendu.

6 Hi'arandu e'ỹ va'e kuery opuka okuapya ma juu'y pirukue oja gup py hendy vy hevovoa ramigua rive. Ha'e nunga voi opa rive va'erã.

7 Anhetẽ hi'arandu va'e voi omoingo axya rã na'inhakã porãvei 'rã, ha'e ome'ẽmby ojopy rã ombovaipa 'rã ikuraxõ.

8 Mba'emo ypya gui ha'eveve 'rã opaa. Onhemboyvate va'e gui ha'eveve oarõ are kuaa va'e.

9 Ndevai vyvoi eme, mba'eta hi'arandu e'ỹ va'e py'a re ae 'rã oĩ ivai aguã.

10 Aipo're eme: "Mba'exa tu aýgua ára gui yma guare ha'eveve raka'e?" re eme, mba'eta ha'e rami oporandu va'e ma nai'arandui.

11 Mba'emo ojou va'e pe ma 'arandua ha'eve. Ojapo porã avi 'rã kuaray rexa kuery pavẽ pe.

12 Perãta rami avi 'arandua nhanderepy 'rã mba'emo vai gui. Hi'arandu va'e pe 'arandu ome'ẽ avi 'rã tekove.

13 Eikuaa pota ke Nhanderuate rembiapokue re, mba'eta mava'e tu ombo'yvi kuaa 'rã mba'emo ha'e omokarẽ va'ekue?

14 Mba'emo rejoupaa ára erovy'a tema iporã va'e. Ha'e rã reiko axya ára ma eikuaa pota povãe re: Nhanderuate ae mokoĩve ombou, ha'e ramo avakue ndoikuaai 'rã ha'e kuery oiko ma rire mba'e pa oiko 'rãa.

Opa mba'e py jaiko kuaa aguã re ijayvuague

¹⁵Opa rive va'e rami aiko vy po ramigua avi aexa: Heko porã va'e ikuai gueko porã reve omano va'erã, ha'e heko vai va'e ikuai gueko vai reve oikove pukuve va'erã.

¹⁶Enhemboeko porã raxa rei eme, enhemo'arandu raxa eme guive. Mba'erã tu ndee ae renhemomba uka ta?

¹⁷Eiko eme heko vai ete va'e, neĩ inhakã porã e'ỹ va'e. Mba'e re tu remano ta nde'ára ovaẽ e'ỹ re?

¹⁸Neĩ peteĩ rupi, neĩ amboae rupi eiko eme. Mba'eta Nhanderuete renonde ojererokyjea rupi ikuai va'e ma oo jepe 'rã opa mba'e gui.

¹⁹'arandu ojapo 'rã hi'arandu va'e dez ipo'akakueve tetã py ikuai va'e gui imbaraeteve aguã rami.

²⁰Yvy re ndoikoi ava heko porã va'e, ojejavy e'ỹ re iporã va'e anho ojapo va'e.^c

²¹Ndepy'a py erovia eme ayvu omombe'ua va'e ma guive rã, endu rive guive nerembiguai ndere ijayvu vai rã,

²²mba'eta nema'endu'a mbovykue rei e'ỹ ndee voi amboae kuery re ndeayvu vaiague re.

Kunhague nhombotavya re ijayvuague

²³Ha'e nunga ha'e javi re aikuaa pota va'ekue xe'arandua rupi. Aipoa'e avi: "Xe'arandu pota 'rã", ha'e va'eri ndaupityi ae 'arandua.

²⁴Mava'e tu oupity 'rã mba'emo mombyry ha'e haxy ete va'e?

²⁵Ha'e gui anhea'ã 'arandu aikuaa porã aguã, ha'e gui aikuaa pota ha'e aeka ete aguã opa mba'e ikuai va'e ha'e javi regua aikuaa aguã. Aikuaaxe avi heko vai va'e 'arandu e'ỹa, ha'e hi'arandu e'ỹ va'e akã porã e'ỹa guive.

²⁶Ha'e rami vy peteĩ ajou manoa gui nda'eveive va'e: peteĩ kunha opy'a re jojopy ha'e nhombo'a aguã anho omoĩ va'e, ha'e opo py corrente jokuaarã oguereko va'e. Ha'e va'e gui Nhanderuete renonde heko porã va'e oo jepe 'rã, ha'e rã ojejavy va'ety ma ou vy onhembo'a uka 'rã ixupe.

²⁷Ayvu mombe'ua aipoe'i: "Ma'ẽ, po ramigua xee ajou va'ekue. Mba'emo amboae ramigua re ambojoja vy aikuaa porã aguã

²⁸aikuaa pota aikovy teĩ ndaikuaa porã teri: mil avakue mbyte peteĩ'i anho ajou ha'eve va'e, ha'e rã mbovy rei e'ỹ kunha mbyte ma peteĩve ma voi xee ndajoui.

²⁹Ma'ẽ, peteĩ anho aikuaa: Nhanderuete omoingo avakue heko porã va'erã, va'eri ha'e kuery opa marã onhembopy'a okuapy."

Huvixave nhanhe'ẽ rendu aguã re ijayvuague

- 8** ¹Mava'e tu oiko hi'arandu va'e rami mba'emo omombe'u porãve kuaa 'rã? Mba'eta avakue 'arandua ma omoexakã 'rã hova, oguerova 'rã ivaia oexa ukaa gui.
- ²Xee aipoa'e ndevy: Enhe'ẽ rendu ke huvixave Nhanderuede renonde reuraague rami vy.
- ³Ejapura eme huvixave renonde gui rejepe'a aguã, neĩ enhea'ã eme mba'emo vai rejapoa py, mba'eta ha'e ae oikuaa rami 'rã ojapo.
- ⁴Mba'eta huvixave ayvu ma ipo'akave va'e. Mava'e tu ixupe "Mba'e tu rejapo?" he'i 'rã?
- ⁵Ha'e ojapo uka va'e moĩ porãa ma ndoiko axyi 'rã. Hi'arandu va'e opy'a py oikuaa 'rã raka'e ha'e marã rami pa mba'emo ojapo aguã.
- ⁶Mba'eta opa mba'e pe oĩ oiko aguã ára ha'e marã rami pa ojapoa aguã, avakue re mba'emo vai ipoyi ete teĩ.
- ⁷Mba'eta ha'e kuery ndoikuaai 'rã mba'e pa oiko 'rãa. Marã rami paa guive nomombe'uai 'rã ha'e kuery pe.
- ⁸Avave rei ndojoko kuaai 'rã yvytu oipejua, ha'e omano aguã ára re katuve ma nda'ipo'akaai 'rã. Ha'e nunga re nhanhea'ãa py ma noĩ 'rã japytu'u aguã, heko vai va'e kuery katuve ma ndoo jepei 'rã gueko vaia rupi.
- ⁹Ha'e nunga ha'e javi kuaray guýry aexa mba'emo ojapo pyre re aikuaa potaa rupi, mba'eta amongue py avakue joe ipo'aka 'rã omomba aguã rive.

Joo rami e'ỹ-e'ỹ jajopy aguã re ijayvuague

- ¹⁰Aexa avi heko vai va'e kuery onhono porãa py opyту'u rã, ha'e rã henda iky'a e'ỹ va'e py oo jepi va'ekue re ma hexaraipaa, ikuai porãague tetã py voi. Ha'e nunga voi opa rive va'erã.
- ¹¹Joapo vaiare nombopagaa voi ramo avakue ra'y kuery opy'a re omoĩ 'rã ojapo vai aguã anho.
- ¹²Ha'e gui xapy'a rei ojejavy va'ety cem-kue 'rã ojapo vai va'eri hi'ára ipuku teĩ, aikuaa porã Nhanderuede renonde ojererokyjea rupi ikuai va'e ojou 'rãa iporã va'e.
- ¹³Ha'e rã heko vai va'e kuery ma iporã va'e ndojoui 'rãe, hi'ára nda'ipukui 'rã guive. Kuarayã rami oaxa 'rã, Nhanderuede renonde ojererokyje rupi e'ỹ ikuai rive.
- ¹⁴Oĩve teri amboae nunga ju opa rive va'erã vvy re. Mba'eta heko porã va'e ikuai heko vai va'e rami ombopagaa va'e, ha'e heko vai va'e avi ikuai heko porã va'e rami omboekoviaa va'e. Aipoa'e ha'e nunga voi opa rive va'erã.
- ¹⁵Ha'e nunga rupi xevy pe ha'evene va'e ma vy'aa, mba'eta avakue pe kuaray guýry ha'evene va'e ma okaru, oy'u ha'e ovy'a aguã. Mba'eta

ha'e ramigua ombovy'a 'rã omba'eapo oikovya rupi, kuaray guýry Nhanderuete hi'ára ome'ëa pukukue re.

¹⁶Anhea'ã avi aikuaa aguã 'arandu, ha'e aexa aguã vvy re omba'eapoa ha'e javi, mba'eta ara py neĩ pyávy voi avakue ndoke kuaai 'rã.

¹⁷Ha'e rami vy Nhanderuete rembiapokue ha'e javi re aikuaa pota vy aikuaa 'rã avakue ndoikuaapa reguai 'rã mba'emo kuaray guýry ikuai va'e. Avakue oikuaa aguã onhea'ã vaipa teĩ ndoupityi 'rã. Hi'arandu va'e voi "Aikuaa 'rã", he'i teĩ ndoupityi 'rãe.

Ha'e javi pe joo rami merami ome'ëa re ijayvuague

9 ¹Anhea'ã ete ha'e nunga ha'e javi aikuaa aguã, mba'eta Nhanderuete po py ikuai heko porã ha'e hi'arandu va'e kuery, ha'e kuery reko ha'e javi guive. Ha'e rami teĩ avakue ndoikuaai guenonderã mborayvu tyrã pa ivaia oĩa. Henonde guarã ha'e javi ma oikuaapy e'ỹ.

²Opa mba'e oiko 'rã joo rami ae ha'e kuery ha'e javi re. Joo rami ae 'rã oiko heko porã va'e ha'e heko vai va'e re, mba'emo ome'ë va'e ha'e ome'ë e'ỹ va'e re, ojapo porã va'e ha'e ojejavy va'e re, oura va'e ha'e oura aguã gui okyje va'e re guive.

³Ha'e ramigua nda'evei va'e oiko kuaray guýry pavẽ ikuaia re, mba'eta pavẽ re 'rã oiko joo ramigua ae. Avakue py'a voi tynyẽ mba'emo vai, ha'e kuery re oĩ 'rã akã porã ve'ỹ oikovea ja. Ha'e rire ma manoa katy oje'oi.

⁴Oikove va'e pe ma oĩ teri oarõ oikovy aguã, mba'eta guary omano va'ekue gui ha'eveve jagua oikove va'e.

⁵Mba'eta oikove va'e kuery oikuaa omano 'rãa, ha'e 'rã omanogue ma mba'eve ndoikuaavei, oikoague repy ndojouvei 'rã guive, mba'eta ha'e kuery re ima'endu'aa 'rãgue py oĩ hexaraipaa.

⁶Ha'e kuery joayvua, ndajoayvuia ha'e nda'evei reia opa ma. Ha'e kuery raka'e 'rã peve mba'eve ndoguerekovei 'rã kuaray guýry omba'eapo teri va'e kuery reve.

⁷Ha'e nunga rupi tereo, he'u mbojape revy'a reve, ha'e ey'u porã vinho, mba'eta Nhanderuete ndererovy'a ae mba'emo rejapoa py.

⁸Taxiĩ porã riae renhemondea, ha'e toata eme neakã remoatyrõ porãa.

⁹Evy'a ke kunha reayvu va'e reve, nde'ára kuaray guýry Nhanderuete ome'ë va'e re, reikovea opa voi va'e pukukue re. Ha'e nunga ma Nhanderuete ome'ë kuaray guýry remba'eapo poyia rupi nekane'õague rekovia.

¹⁰Mba'emo ndepo py rejapo aguã rejou va'e ha'e javi ke ejapo nembaraetea rupi, mba'eta ha'e va'e rire reo aguã py noĩvei 'rã remba'eapo aguã, mba'emo re renhembopy'a e'ỹ vy reikuaa pota aguã, neĩ ne'arandu aguã.

Onhea'ã rive va'e re ijayvuague

¹¹Kuaray guýry aexave ju inhakuã va'e kuery peguarã e'ỹ oĩ hekovia, ha'e ipy'a guaxukueve pegua e'ỹ oĩ ipo'aka aguã, hi'arandu va'e peguarã

e'ỹ guive oĩ mbojape ho'u aguã, ha'e oiko kuaa va'e kuery peguarã e'ỹ oĩ mba'emo oguerekopa aguã, neĩ oikuaapa rei va'e kuery peguarã e'ỹ oĩ oguero vy'aa aguã. Ha'e rami 'rãgue py pavẽ ára oaxa 'rã ovy, ha'e pavẽ re oiko 'rã oexa'ãmby e'ỹ.

12 Mba'eta avakue ndoikuaai o'ára ae. Pira imbo'aa py ho'a xapy'a, ha'e guyrá'i nhuã py ojejura va'e rami ae avi avakue ra'y kuery voi ojejopy uka 'rã mba'emo vai oiko ramo, ha'e kuery re oiko xapy'a rã.

Arandu ovarea kuaa ukaa omombe'uague

13 Kuaray guýry peteĩ aexa avi 'arandu kuaa ukaa, xevy pe rã tuvixa va'e.

14 Mba'eta oĩ peteĩ tetã kyrí'i va'e mbovy'i avakue ikuai. Ha'e va'e tetã re ou peteĩ huvixa ipo'akave va'e. Ojokopa ha'e hovai re omopu'ã okuapy tetã kora mbovaiparã.

15 Ha'e py oiko peteĩ ava poriaukue hi'arandu va'e. Ha'e va'e ma o'arandua rupi ogueraa jepe guetã. Ha'e rami rire teĩ ha'e va'e iporiaukue re avave rei na'ima'endu'aavei.

16 Ha'e ramo "Imbaraete va'e gui hi'arandu va'e ha'eveve", ha'e, iporiaukue'i 'arandua ndojou porãai, ha'e ijayvu noenduai teĩ.

17 Mba'eta hi'arandu e'ỹ va'e kuery ruvixa ojapukaia gui ha'eveve hi'arandu va'e ijayvu rã nhakyrirĩ reve nhaendu.

18 Tembiporu joe opu'aa pygua gui voi 'arandua ha'eveve. Ha'e rami avi peteĩ'i ojevavy va'e teĩ mba'emo porã heta 'rã ombovai.

Arandu iporãa re ijayvuague

10 1 Heakuã porã va'e ryrú py mberu omano va'ekue omoeakuã vaikuea rami ae avi nhane'arandu e'ỹa ruxã'i oĩ teĩ ombovai 'rã nhane'arandua ha'e nhanemboetea.

2 Hi'arandu va'e ipy'a 'rã oiporu kuaa katy oo aguã re, ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oiporu kuaa e'ỹa katy oo aguã re ipy'a.

3 Hi'arandu e'ỹ va'e ma tape rupi oo vy voi ndoiko kuaai 'rã. Ha'e rami vy pavẽ pe oexa uka 'rã o'arandu e'ỹa.

4 Nderovai huvixa ivai reve opu'ã teĩ ejepe'a eme reĩa gui, mba'eta ndepy'a guaxua omombytu'u 'rã opa marã ojapo vaixe va'e kuery.

5 Peteĩ ju aexa mba'emo vai kuaray guýry, huvixa ha'eve'ỹa rami opena va'e.

6 Ha'e va'e ma omoĩ 'rã hi'arandu e'ỹ va'e yvatevea py, ha'e rã oguerekopa va'e kuery ma vvyĩ'ia py omoĩ.

7 Aexa tembiguai kuery kavaju áry oo va'e, ha'e rã yvatekueve ma vvy rupi uguata oje'oivy tembiguai rami.

8 Yvykua ojo'o va'ekue ma ha'e py ae ju 'rã ho'a, ha'e kora ombovo va'e ma mboi oixu'u 'rã.

⁹Ita omboi va'e ma ha'e va'e py ae 'rã oiko axy, ha'e yxakã ombovo va'e ma oexa 'rã ijavaete va'e.

¹⁰Tembiporu ferro guigua naĩmbei va'e avave noaĩmbe'eai ramo iporua onhemomburuve 'rã. Ha'e rã hi'arandu va'e omoatyrõ porã kuaa 'rã.

¹¹Xapy'a rei mboi ombo'e porãa e'ỹ re ri joxu'u ramo imbo'eare ndojopyi 'rã hepyrã va'ekue.

¹²Hi'arandu va'e oayvu py onhemboete uka 'rã, ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oayvu py onhemomba uka 'rã.

¹³Jypy hi'arandu e'ỹ va'e ijayvu 'rã oikuaa e'ỹ reia rupi, ha'e rã opaa py ma ijayvu 'rã 'arandu e'ya ha'e joguerojevavya rupi anho.

¹⁴Ava hi'arandu e'ỹ va'e ijayvu reta 'rã, mba'emo oiko va'erã avave ndoikuaai teĩ. Mava'e 'rã tu oikuaa ha'e rire oiko va'erã?

¹⁵Hi'arandu e'ỹ va'e omba'epoa rupi ikane'õ 'rã, tetã re oo aguã ma voi ndoikuaai.

¹⁶Yvy huvixave kyrĩ va'e openaa pe nda'evei ete 'rã, yvatekueve ko'ẽmba ramove ngaru ojapo okuapya pe guive.

¹⁷Ha'e rã vyv yvateve va'e kuery ra'y huvixave openaa pe ma ha'eve 'rã, mba'eta ha'eve jave py yvatekueve oguapy 'rã okuapy mesa py onhemombaraete aguã, oka'u okuapy aguã nda'ei.

¹⁸Hoo va'e inhate'ỹ ramo oo ao'ia ho'apa 'rã. Opo py nomba'epoxei ramo otykypa 'rã.

¹⁹Ngaru ojapoa 'rã ovy'a aguã, vinho nhombovy'a 'rã oikoa'i py, ha'e rã perãta ma opa mba'e repyrã ha'eve.

²⁰Ndepy'a py voi ndeayvu vai eme huvixave re, neĩ nderopy ja'o ndeayvu eme oguerekopa rei va'e re. Mba'e guyra oveve va'e ogueraa 'rã ndeayvu, ipepo va'e kuery oendu uka 'rã ndeayvuague.

Hi'arandu va'e oiko kuaa-a re ijayvuague

11 ¹Yy áry rupi emoai nerembi'u, mba'eta hare ma rire rejou ju 'rã.^d
²Emboja'o sete e'ỹ vy oito pe, mba'eta ndereikuaai mba'emo vai vyv re ou va'erã.

³Araipa ramo oky xapy'a va'e ho'a 'rã vyv áry. Yvyra kuaray puku-a katy e'ỹ vy ijapu'a'ia katy ho'a rire ha'ekue py ae 'rã itui.

⁴Yvytu re oma'ẽ-ma'ẽ oikovy va'e mba'eve 'rã nonhotỹi, ha'e arai re oma'ẽ-ma'ẽ va'e nomono'õi 'rã guive.

⁵Ndee ndereikuaai marupi pa vyv tu rape oĩa, neĩ kunha hye guaxu'i va'e ryepy kyrĩ'i va'e kãgue'i ojeapo tema ovy'a voi. Ha'e rami ae avi Nhanderuete opa mba'e apoare rembiapokue katuve ma ndereikuaai.

^d 11.1 Apy ma ijayvu mba'emo Nhanderuete ojou uka va'ekue nhamboja'o aguã re, mba'eta omboekovia ju 'rã nhandevy.

⁶Aje'ive reve ke enhotỹ ha'yĩgue, ka'arukue voi emombytu'u eme ndepo, mba'eta ndereikuaai marã ramigua pa oiko porã 'rãa, jypygua tyrã amboae, tyrã mokoĩve joo rami oiko porã 'rã paa.

⁷Hendy va'e ma ha'eve, ha'e kuaray rexakãa jaexa rã iporã.

⁸Ava heta ma'etỹ oguereko va'e ta'ima'endu'a o'ára oaxa va'ekue ha'e javi re. Ha'e rami teĩ toikuaa pota avi pytũ aguã ára heta ou va'erã re. Mba'emo oiko va'e ha'e javi ma opa rive va'erã meme.

Kunumi teri va'e pe ijayvuague

⁹Kunumi, erovy'a ke ndepyaua, ha'e nekuraxõ py erovy'a nekunumia. Eiko tape nekuraxõ ha'e nderexa ovy'a aguã rupi. Ha'e rami teĩ eikuaa pota, mba'eta ha'e nunga ha'e javi re Nhanderuede nemboayvu 'rã.

¹⁰Ha'e nunga rupi nekuraxõ gui eipe'a imongueraiarã ha'e ndero'o moingo axyarã, mba'eta nekunumia ha'e ndepyaua ma opa rive va'erã meme.

Tuja'i ma va'e pe ijayvuague

12 ¹Nema'endu'a ke nemoingoare re nekunumi teri reve, ára vai ha'e “Noĩvei avy'a aguã” rea ma'etỹa ovaẽ e'ỹ re.

²Mba'eta ha'e va'e jave py ma kuaray pytũmba merami 'rã, jaxy ha'e jaxy-tata nderekove rupi nemoexakã va'ekue guive, ha'e oky rire teĩ arai ou ju 'rã.

³Oo re opena va'e rami ndejyva oryryipa 'rã, ha'e ava imbarae va'ekue rami neretyma ikarẽ rei 'rã. Mba'emo mongu'ia ndejuru py ikuai va'e mbovy'i ma vy nomba'eapo porãvei 'rã, ha'e janela rupi hendy va'ekue rami nanderexa pyxovei 'rã.

⁴Ha'e gui okẽ tape katygua rami nerembeta onhemboty 'rã. Renhendu atã aguã nda'evevei 'rã, ha'e guyra'i nheẽ rendu vyve 'rã revy. Ha'e rami teĩ kunhague oporaei va'e ayvu ma nonhendu atãvei merami 'rã.

⁵Ha'e rami ae avi rekyje 'rã yvate va'e gui, ha'e tape rupi oo va'e gui rive renhemondyi 'rã. Ha'e gui nde'a xiĩmba 'rã yvyra ipoty xiĩ va'e rami. Tuku rive teĩ ipoyi 'rã ndevy, ha'e rekaruxea nerenduvei 'rã, mba'eta reo 'rã reiny oo opa e'ỹ va'e katy, ha'e ojae'o va'e kuery ikuai 'rã tape rupi.

⁶Ha'e va'e jave py ixã prata guigua oxo 'rã, ha'e karo ouro guigua ovo 'rã, ha'e ygua py ovo 'rã yryru, ha'e yvu áry yryru renoẽa oĩ va'ekue ivaipa 'rã.

⁷Ha'e rire yvy ku'i reikoague ojevny ju 'rã yvy re, ha'e rã nenhe'ẽ ma ojevny 'rã Nhanderuede imbouarea py.

⁸Opa va'erã rive, opa mba'e ikuai va'e opa rive va'erã meme, he'i ayvu mombe'ua.

Opa vy ijayvuague

⁹Ayvu mombe'ua hi'arandu va'e vy ombo'e heta va'e kuery oikuaa aguã rami. Ha'e gui ayvu re ojapyxaka ha'e oikuaa potaa rupi heta omombe'u ayvu 'arandu regua.

¹⁰ Ayvu mombe'ua onhea'ã ayvu iporãgueve ojou aguã, ha'e ha'evea rami ombopara aguã ayvu anhetê va'e.

¹¹ Hi'arandu va'e kuery ayvu ma yvyra rakua mymba mondyia ha'e karavo ombota porã mbyre rami oĩ, Opena va'e peteĩ'i oiko va'e ome'ẽ va'ekue meme.

¹² Xera'y, enheangu ke ha'e nunga rovai rupi reiko e'ỹ aguã. Mba'eta kuaxia ombopara pyre ma ndoatai 'rãe, ha'e va'e re nhanhembo'e riae vy nhandero'o kane'õmba 'rã.

¹³ Ha'e gui opa mba'e rendu va'ekue gui ma yvateve va'e po rami: Nhanderuede renonde eiko rejerokeyjea rupi, ha'e emoĩ porã ojapo uka va'ekue, mba'eta ha'e va'e ma avakue pavẽ ojapo aguã va'e.

¹⁴ Mba'eta Nhanderuede oikuaa pota 'rã jaikoa ha'e javi re, ojekuaa voi e'ỹ va'ekue guive, iporã va'e, ha'e iporã e'ỹ va'e teĩ.